

na nobeni srednji šoli se niti ne uči slovaški jezik in slovstvo.

Slovaki so imeli tri gimnazije, katero so bili osnovali na svoje stroške. Vlada si je prizadevala najti kak povod, da te šole odpravi. Ko drugoga povoda ni našla, je 1874. preiskavši šolske prostore, jih ukazala zapreti, ker so prostori prevlažni. Ubogi Slovaki seveda niso mogli nakrat napraviti novih šolskih poslopij, katera bi tudi po madjarskem mnenju zadostovala vsem sanitetnim zahtevam. Sedaj Slovaki nabirajo, da osnujejo novo gimnazijo, seveda če jim mogočni gospodje v Budimpešti dovolijo. Ravno tako so Slovake Madjari pripravili ob učiteljsko semenišče. Sedaj dobivajo Slovaki uradnike, učitelje in duhovnike, ki še o slovaški slovnici pojma nimajo. Pošiljajo se jim duhovniki, ki še slovaški propovedovati ne znajo. Slovaški dijaki se tudi sami ne smejo učiti slovaščine. Zadnja leta jih je bilo več izključenih iz gimnazij in duhovnih semenišč, ker so se seznanjali s slovaškim slovstvom.

„Slovaško Matico“ je vlada razpustila in si prisvojila njeno premoženje nad 100.000 gld., potem njeno poslopje, vredno 30.000 gld., potem lep muzej in biblioteko. Muzej in biblioteko so prepeljali v Budimpešto, kjer so knjige že razjedle miši. Iz drugoga premoženja se pa podpirajo kulturna društva, ki imajo podobne smotre, kakor nemški „Schulverein.“ Tako se sedaj s slovaškim denarjem podpira potujčenje slovaške dece.

Sedaj so v Turčanskem sv. Martinu Slovaki sezidali svoj narodni dom, v katerem bodo imeli muzej, biblioteko i. t. d. Vlada že jim dela ovire. Gostilnice v tej hiši neče dovoliti.

Položaj slovaških rodoljubov je težaven. Vsakega takoj proglasé za panslavista, državi nevarnega človeka in ga povsod zasledujejo. Slovak, če se zaveda svoje narodnosti, ne vspeva v državni službi. Nič bolje se jim ne godi v cerkveni službi. Od vseh boljših mest so Slovaki kar izključeni. Dolgo vrsto let mora slovaški rodoljub kaplanovati in nazadnje mu morda dado kako slabo župnijo kje v kacih hribih. Žalostno ali resnično je, da cerkvena oblastva na Ogerskem kaj pridno podpirajo madjarizacijo. Pri tacih razmerah je naravno, da Slovani ne moremo biti zadovoljni z dualizmom, temveč moramo delati na to, da se dualizem v Avstriji zameni s tako vredbo, ki bode bolj zadovoljevala vse avstroogerske narode. To delati moramo že iz pravega avstrijskega domoljubja, ker država je le tista močna, v kateri so vsi narodi zadovoljni in srečni.

Politični pregled.

Odbor za prvi katoliški shod je nam doposlal resolucije, katere se bodo shodu predložile. Ker so preobširne, jih v našem listu ne moremo priobčiti svojim čitateljem. Opazili smo pa, da se v njih semtertja malo premalo naglašajo naše narodne potrebe. Slovenci ne smemo nikdar pozabiti, da je pri nas narodnost še v veliko večji nevarnosti, nego pa vera. Tako se nam dozdeva, da premalo naglašá resolucija o srednjih šolah potrebo slovenskih srednjih šol na Primorskem,

Koroškem in Štajerskem. Tudi bi bilo umestno, da se name-ravana katoliška gimnazija ne osnuje v Ljubljani, ampak v kaki drugi kronovini, kjer je naša narodnost bolj v nevarnosti. S tem bi taka šola največ koristila v verskem in narodnem oziru. Čudno se pa nam zdi, da se je v resoluciji za visoke šole slovenskega vseučilišča pozabilo, dočim se priporoča podpiranje katoliškega vseučilišča v Solnogradu. Za slovensko vseučilišče so se poganjali od nekdanji naši najboljši možje, in kdor se drži starega programa, ne more te želje pustiti v nemar. Tudi na shodu slovenskih poslancev se je izreklo, za slovensko vseučilišče v Ljubljani. Za solnograško vseučilišče se ni lahko ogrevati. To vseučilišče bode pač v prvi vrsti koristilo le Nemcem. Slovenci smo le preužnjen narod, da bi mogli podpirati nemške zavode. Bati se pa tudi moramo, da na vseučilišču v Solnogradu ne bode vel za nas Slovence prijazen duh. Ta bojazen je popolnoma opravičena, kajti mej nemškimi katoličani se je začel pojavljati Slovanom neprijazen nemškonaroden duh, kar se je že dobro čutilo na katoliškem shodu v Linci, kakor mej drugim posnemamo iz strogo katoliškega „Čeha“. Sicer so pa Nemci že toliko imoviti, da sami osnujejo tako vseučilišče, če se bode pri njih prava potreba pokazala. Slovenske stolice so pač le za Slovence vabljava obljava. Pa še nekaj drugoga je. Bode se pa res doseglo kaj posebnega s tem vseučiliščem. Mi dvomimo. Zakonodaja o vseučiliščih v Avstriji pripada državnemu zboru. Če bodo v zboru imeli večino liberalci, bodo že gledali, da se novemu zasebnemu vseučilišču pravice tako omjé, da ga tisti ne bodo lahko obiskovali, kateri žele stopiti v javne službe. Če pa imamo v državnem zboru odločno katoliško konservativno večino, se pa dajo državna vseučilišča postaviti bolj na versko podlago, s čimer bi bilo veliko več pridobljenega. V drugih resolucijah je pa mnogo dobrega zrna. Posebno resolucija o kmetijstvu obsega marsikaj, kar je žele, da se kmalu vresniči in ne ostane le na papirji, kakor so žal skoro vsi sklepi nekdanje kmetijske enquete.

Delegaciji se baje snideta dné 5. oktobra. Deželni zbori bodo pa zborovali baje drugi mesec. Vlada menda ni mislila več letos sklicati deželnih zborov, ali so to konservativci odločno zahtevali in se je udala.

Hrvaška. — Veselega s Hrvatskega je malo povedati. Pri občinskih volitvah v Zagrebu je zmagala (madjaronska) stranka. V novem mestnem zboru je 25 vladnih pristašev in le 15 opozicijonalcev. Pri volitvah se je pokazalo, da mnogo volilcev ni zanesljivih. Posebno so pa židje vsi volili vladne kandidate.

Čehi in Nemci. — Po nemških listih je velik krik proti Čehom. V Pragi je neki blazen Čeh streljal na nemško družino, ki je nemški govorila in v Jiglavi na Moravskem je pa bil pretep mej Čehi in Nemci. V Jiglavi so bili menda poboja največ Nemci sami vzrok. Prišlo je v Jiglovo neko češko društvo iz Brna in to je razkačilo Nemce, ki bi radi, da bi Jiglava na veke veljala za nemško mesto. Začela se je že zaradi teh obžalovanja vrednih dogodkov sodnijska preiskava sicer ne samo proti Čehom, temveč tudi proti nekaterim Nemcem, ki bode že resnico spravila na dan. Nemški listi že kličejo po vojaški sili, da bi se za Češko za namestnika imenoval kak general. Označljivo je pa, da za Moravsko pa ne zahtevajo vojaškega namestnika, ko se je pretep vršil vendar na moravski zemlji. Seveda boje se, da bi general tudi nemškim kričačem ne pristregel peruti.

Dalmacija. — Dalmatinska narodna stranka je razposlala po deželi neki manifest, v katerem dokazuje, da so se le Biankini in tovariši izneverili staremu programu, ne pa narodni klub. V starem programu govori se o Hrvatih in Srbih v Dalmaciji, dočim Biankinijeva stranka v Dalmaciji pozna samo Hrvate, prav tako kakor Madjari na Ogerskem vidijo samo Madjare.

Nemčija. — Na Nemškem delovalo se je že več let z neke strani na to, da bi se stalna vojska pomnožila, da bi se pa za to aktivno službovanje znižalo na dve leti. Cesar Viljem se je pa proti dveletnemu službovanju odločno izrekel, rekoč, da mu je izvežbana maloštevilna vojska bolj všeči, nego mnogotrojna, a neizvežbana. Ker je državni kancelar Caprivi novo predlogo toplo podpiral in jo nameraval jeseni že zbornici predložiti v posvetovanje, in se je sedaj cesar odločno proti nji izrekel, je mogoče, da Caprivi vsled tega celo odstopi, o čemer berolinski listi že pišejo.

Srbija. — Da je prišlo do ostavke Pašičevega ministerstva, vzrok je temu okoliščina, ker liberalna regenta Ristič in Belimarkovič na noben način nista hotela, da bi se volil namesto umrlega regenta Protiča, kot tretji regent kak radikalec n. pr. Pašič. — Vodja liberalcev Avakumovič dobil je nalog, da sestavi novo ministerstvo, katero je v resnici tudi že sestavil. Po mnenji raznih listov, so razmere v Srbiji vsled te krize precej napete in brž ko ne, se bode to v kratkem maščevalo, da se je tako hitro poklicala liberalna stranka v ministerstvo. Ker je večina skupščine radikalna, se bode ta razpustila in razpisale se bodo nove volitve. Pri novih volitvah bode pa najbrže zopet zmagala radikalna stranka, kajti njena zaslemba v narodu je močna in tako se bode zgodilo, da liberalno Avakumčevo ministerstvo ne bode dolgo na krmilu, temveč se bo moralo v kratkem zopet umakniti radikalcem.

Rumunci in Srbi. — Rumun-ka kulturna zveza poslala je na vse srbska narodna društva oklice, v katerem jih vabi, da naj se z rumunskimi društvi združijo v balkansko zvezo. „Namen te zveze bi bil ne samo za neodvisnost in združenje balkanskih narodov boriti se, temveč tudi svoje na Ogerkem za svoj obstanek boreče se sobrate podpirati v njihovih težnjah. Madjari so zajedno sovražniki Rumuncev in Srbov in ovirajo osvobodjenje balkanskih narodov. Narodna dolžnost je torej, da balkanski narodi podpirajo egerske Slovane in Rumunce in da se brezmejnemu gospodarstvu Madjarov naredi konec. Še le potem, če se premagajo Madjari, osvobojeni bodo balkanski narodi. Slovani in romanski narodi edini so pravi nositelji idejalov svobode; če premagajo ti silo drugih narodov, potem vladala bo po celi Evropi prava svoboda.“

Rusija. — Ruski poslanik v Carigradu obrnil se je pretečene dni na turško vlado in jo vprašal o namenu in pomenu Stambulova potovanja k sultanu v Carigrad. Odgovorilo se mu je, da to potovanje ni imelo nobenega političnega pomena. — Vest, da bi prisustvanje francoskega generala do Boisdeffre pri ruskih manevrih imelo političen pomen, je izmišljena.

Anglija. — Za izvršitev homerule, t. j. irskega vprašanja sestavil se je iz mej poslancev ožji odbor, kateremu načelu je Gladstone sam. — Gladstone je novo ministerstvo prav srečno sestavil, celo konservativci pritrjujejo temu. „Morning Post“ pravi, da sta pri sestavi novega ministerstva vodila Gladstona modrost in ozir na javno mnenje.

Obrtnija.

Aluminij.

Gotovo je jedna najbolj razširjenih kovin na zemlji aluminij. Ker se pa nikjer ne nahaja samočist, temveč le v kemičnih spojinah, zaradi tega tako dolgo ni bil znan. Kdaj že poznajo in rabijo železo, baker i. t. d. Že v predzgodovinski dobi so bile te kovine znane in znani načini, kako se dobivajo iz rud. Aluminij so pa spoznali

še le v tem stoletju, ko je kemija toliko napredovala, da so jeli vse stvari na zemlji razkrajati v njih sestavine. Govori se, da je aluminij že bil znan za rimskega cesarja Tiberija, kar pa ni verjetno, ker ga je tako težko dobiti iz njegovih spojin. Leto 1827. je profesor Wöhler v Göttingenu napravil aluminij iz ilovice. Ali ta naprava je pa bila tako težavna, da ni bilo misliti na kako porabo aluminija v industriji. Daljne preiskave so nadalje dokazale, da se aluminij nahaja v živci, tinjci, ilovici in glini. V lepem korundu, safiru, rubinu in smirgelu, ki se rabi za brušenje, je tudi aluminij. Seveda iz navedenih dražih kamenov aluminija nikdo pripravljati ne bode, ker so silno dragi. Pač pa je ilovica material, ki se lahko dobi po ceni in je torej čisto naravno, da se pred vsemi iz nje skuša dobiti ta kovina. Še le francoski kemik Sainte-Clair-Deville je 1854. leta jel delati aluminij v večji meri. Napoleon III se je jako zanimal za novo kovino, s katero je mislil, da bi se zaradi njene lahkote dala za več stvari dobro porabiti pri vojaki. Podpiral je torej na vso moč izdelovanje te kovine. Leta 1855. je že bilo več večjih kosov razstavljenih na razstavi v Parizu. S tega časa nahaja se aluminij v trgovini. Cena aluminiju je hitro padala. Sprvo je kilo te kovine veljal 2000 frankov, leta 1862. se je pa že dobil za 130 frankov. Za večjo porabo v obrtu je pa aluminij še sedaj bil predrag. Prvi predmet narejen iz aluminija je bil otroški ropotec, katerega je Sainte-Claire-Deville položil v zibelj princu Lulu rojenemu 1856. leta.

Za obrt je pa dobil aluminij še le večji pomen, ko so ga jeli dobivati s pomočjo električnega toka. Vendar se na ta način dobiva redkokdaj čist aluminij, temveč zmesi z bakrom, mesingom in železom. Te zmesi se ložje napravijo, in imajo v visoki meri dobre lastnosti aluminija. Velike fužine za pridobivanje aluminija so v Novem Jorku in Neuschaltu na Švicarskem. Cena aluminija se je znižala že na 2 gld. 50 kr. kilo, torej ni dražji kakor baker. Sedaj je gotovo, da se bode obrtna poraba aluminija vedno bolj širila. Zmanjkalo ga pa tudi ne bode, ker so snovi, v katerih se nahaja aluminij tako razširjene po zemlji, da moremo reči, da je dvanajsti del zemlje iz aluminija.

Aluminij je bel kakor kositer in se močno sveti. Mnogo je lažji, nego druge kovine. Kubični decimeter aluminija tehta le 2·7 kilo, dočim tehta kubični decimeter železa 7·8, srebra 10·57, kositra 7·3 in svinca 11·37 kilograma. Terji je od kositra, mečji od cinka. Ne premeni se niti na suhem, niti na vlažnem zraku. Topi se pri 700°. Topi se torej rajše kakor srebro, težje pa kakor cink. Solitarjeva in žveplena kislina pri navadni toplini ne razjedeta aluminija, pač pa v vročini. Solna kislina ga pa razje.

Poraba te kovine je jako obširna. Zaradi svoje lepe vnanjosti se rabi posebno za okrašave, potem za daljnogledne in druge aparate, za tehnice, razne posode, ključe i. t. d. Tudi elektrotehniki ga večkrat rabijo, ker veliko bolje vodi elektriko kako železo.